

POLİTİKA EKSENİNDE DERİN EKOLOJİ YAKLAŞIMININ ÇÖZÜMLENMESİ¹

ANALYSIS OF DEEP ECOLOGY APPROACH ON THE AXIS OF POLITICS

Doç. Dr. Bilge Kağan ŞAKACI

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı ksakaci@gmail.com Eskişehir / Türkiye

ÖZ

Çalışmanın amacı, yeni bin yılın felsefesi olmaya aday olan, ayrıca, son yıllarda sıkça gündemde yer almaya başlayan derin ekoloji hareketinin nasıl bir politik yaklaşımı benimsediğini analiz ederek ortaya koymaktır. Derin ekolojinin temel unsurlarından biri politika kavramıdır. Ayrıca derin ekoloji platformunun politika kavramıyla doğrudan ilgili bir ilkesi mevcuttur: “Politikalar değişmelidir. Bu politikalar temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıyı etkilemektedir. Bu değişikliğin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan durum, mevcut durumdan büyük ölçüde farklı olacaktır.” Çalışma birbiri ile bağlantılı üç ana bölümden oluşmaktadır. Derin ekolojinin politik eleştirisi, derin ekoloji ve politik sorunlar, sınıf analizi. Politik açıdan analizde, çevremerkezci öğelere sahip olmakla beraber insanmerkezci bir bakışı daha baskındır.

Anahtar Kelimeler: Derin Ekoloji, Politika, Arne Naess, sınıf analizi, sosyalizm

ABSTRACT

The purpose of the study is to analyse what kind of political approach is adopted by the deep ecology movement which is expected to be the philosophy of the new millennium and which is frequently on the agenda. One of the fundamental elements of deep ecology is the concept of politics. In addition, the concept of deep ecology platform has one direct principle on the concept of politics: “Policies must therefore be changed. These policies affect basic economic, technological, and ideological structures. The resulting state of affairs will be deeply different from the present.” The study consists of three interrelated parts. political criticism of deep ecology, deep ecology and political problems, class analysis. In political analysis, although it has ecocentric elements, the anthropocentric point of view is predominant.

Keywords: Deep Ecology, Politics, Arne Naess, class analysis, socialism

1. GİRİŞ

Naess tarafından geliştirilen derin ekoloji² kavramı etrafında şekillenen düşünce, ekoloji düşüncesi içindeki önemli akımlardan biridir. Bu akımın ilkelerini Naess ve George Sessions formüle etmiştir. “Derin ekoloji”nin isim babası da Norveçli filozof Arne Naess’dir. Naess, derin ekoloji, sığ ekoloji ayrımını ilk defa 1972’de “Üçüncü Dünyanın Geleceği” konferansında yapmıştır. “The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movements: A Summary” (Sığ ve Derin, Uzun Menzilli Ekoloji Hareketleri: Bir Özet) (1973) makalesiyle derin sığ ekoloji arasındaki farklılıkları göstermiş, “The Deep Ecological Movement: Some

¹ İnsanmerkezcilik ve Çevremerkezcilik Ekseninde Derin Ekoloji Yaklaşımının Çözümlemesi ve Eleştirisi isimli doktora tezinden türetilmiştir.

² Naess’in sığ ve derin ekoloji ayrımı değişik terimlerle ve zenginleşen içeriği ile ikili bir ayrım olarak çevrenin politik yönlerine dair tartışmalara yansımaktadır. Benzer biçimde, daha genel bir kullanımı olan bir ayrıma göre “ ‘environmentalism’ ve köklü dönüşümler öneren ‘ecologism’ (çevrecilik) birbirinden ayrılmaktadır. Bu iki sözcüğün “ya her ikisi de çevrecilik sözcüğü ile karşılanarak Türkçeye aktarılmakta ya da ikincisi Türkçeleştirilmeden, ‘ekolojizm’ olarak adlandırılmaktadır.” Daha çok çevrecilik kavramı kullanılmaktadır. Türkçe’de “environmentalism” ve “ecologism” sözcüklerinin köklerinden türetilen diğer sözcükler için de benzer bir güçlük bulunmaktadır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009: 62).

Philosophical Aspects” (Derin Ekoloji Hareketi: Bazı Felsefi Görünüşleri) (1986) makalesiyle de ilkeleri ortaya koyup ayrıntılandırmıştır (Önder, 2003a: 147-148).

Naess, derin ekoloji destekçileri arasında ortak bir zemini ifade etmek için açık bir “platforma” olan gereksinimi kabul etmektedir. Bu yüzden, ortak zemini kurgulayan bir platform hazırlamak için Sessions ile çalışmıştır (Benton, 2007: 79). Naess ve Sessions’ın üzerinde anlaşarak formüle ettikleri derin ekolojinin ilkeleri sekiz noktada toplanmaktadır (Naess, 1995a: 68):

1. Yeryüzündeki insan ve insan dışı yaşamın iyi durumda olması ve gelişmesi kendi başına³ değerlidir. Bu değerler insan dışı dünyanın insan amaçları için yararlı olup olmamalarından bağımsızdır.
2. Yaşam formlarının zenginliği ve çeşitliliği bu değerlerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur ve kendi başlarına da bir değerdir.
3. Yaşamsal gereksinimlerini karşılamak dışında insanların bu zenginliği ve çeşitliliği azaltmaya hakları yoktur.
4. İnsan yaşamının ve kültürlerinin gelişimi, insan nüfusunun önemli ölçüde küçülmesiyle bir arada olabilir. İnsan dışı yaşamın gelişimi daha küçük bir insan nüfusunu gerektirir.
5. İnsan dışı dünyaya mevcut insan müdahalesi aşırıdır ve bu durum hızlı bir şekilde kötüleşmektedir.
6. Dolayısıyla politikalar değişmelidir. Bu politikalar temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıyı etkilemektedir. Bu değişikliğin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan durum, mevcut durumdan büyük ölçüde farklı olacaktır.
7. İdeolojik değişiklik gittikçe yükselen bir yaşam standardına bağlı kalmaktan çok, temelde yaşam niteliğini takdir etme (önemini anlamak) (içsel değer durumlarında yaşama) yönünde olacaktır. İrilik (bigness) ve büyüklük (greatness) arasındaki farka ilişkin engin bir bilinç oluşacaktır.
8. Yukarıda anlatılan noktalara katılanlar gerekli olan değişiklikleri yerine getirmeye uğraşmakla doğrudan veya dolaylı olarak yükümlüdürler.

Bu çalışma kapsamında derin ekoloji yaklaşımının politik eleştirisi ile ilgili temel dayanakları çözümlenecektir. Politika kavramı, bu yaklaşımın temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Yukarıda da görüldüğü gibi derin ekoloji platformunun özellikle altıncı ilkesi politika kavramıyla ilgilidir: “Politikalar değişmelidir. Bu politikalar temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıyı etkilemektedir. Bu değişikliğin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan durum, mevcut durumdan büyük ölçüde farklı olacaktır.” (Naess, 1995a: 68).

2. DERİN EKOLOJİNİN POLİTİK ELEŞTİRİSİ

Derin ekoloji hareketinin politikası nedir? Derin ekoloji taraftarlarının politik programları yok mudur? soruları sıkça sorulan sorulardır. Naess’e göre bu sorular yanlış bir şekilde ortaya çıkan sorulardır (Naess, 1995c: 447). Her şeyden önce derin ekoloji bir toplumsal harekettir (Önder, 2003a: 177). Ancak eylem için güdülemenin bir parçası olarak temel inançlar ve davranışlar içermektedir (Naess, 1995a: 71). Derin ekoloji hareketinin politik gelenek ve sistemleri farklı ülkelerdeki destekçilerine sunabileceği “yeşil parti programı” benzeri bir programı da olamaz (Önder, 2003b: 106). Politikayı sadece iktidar ilişkileri olarak sınırlandırsak bile hareketin politik tavrını görmek mümkündür (Görmez, 2007: 102). Naess’in politikaya bakışına göre, ekolojik hareket politikadan uzak duramaz. Her şey politikayla ilgilidir ama politika her şey değildir. Tüm eylemlerimiz, tüm düşüncelerimiz hatta en özeli bile politika ile ilgilidir (Naess, 1992: 130). Derin ekoloji hareketinin karşıtları gezegeni farklı türlerde tahribattan kurtarma sorununu politikadan uzak tutmaya çalışmaktalar. Şurası açıktır ki, ekolojiyle ilgili sorunların bilimsel yani fizik, kimya, mineralbilim ve genelde kaynak araştırmalarıyla sınırlı olduğunu göstermeye çalışan büyük güçler vardır. Bu yüzden “depolitizasyonla savaş” Avrupa’da güçlü bir slogandır (Naess, 1992: 132). Dolayısıyla yoğun biçimde derin ekoloji hareketinin politik niteliği üzerinde düşünmeyi sürdürebilmek için “politikadan uzaklaşmaya” karşı savaş vermeliyiz. Örneğin, ekolojideki kimi modeller “bırakınız yapsınlar” tavrının güçlenmesine katkıda bulunabilir veya ekolojiye dayanmak yurttaşların aktif değil aksine pasif bir konumda kalmalarına neden olabilir (Des Jardins, 2006: 409).

Platformun ilkeleri ile politika arasında bağlantı vardır. Platformun altıncı ilkesine göre politikalar değişmelidir. Bu değişikliğin gerçekleşmesi halinde toplumun doğayla ilişkisinde de derin değişiklikler belirecektir (Naess, 1995a: 68). Naess, çok çeşitli yeşil toplumlar ortaya çıkacağından dolayı farklı yapıların nasıl olacağı konusunda ayrıntılı tanımlamalar yapamayacağını, fakat tek bir yapının dayatılmaması gerektiğini vurgulamaktadır (Naess, 1994: 16). Dolayısıyla kendisinin öne sürdüğü yeşil toplum da bir

³ Eş anlamlıları: içsel değer (intrinsic value), doğasında bulunan değer (inherent value) dir.

çözüm yolu olarak dayatılamayacaktır. İlke yapılacak değişmelerin ideolojik, ekonomik ve teknolojik kurumları etkileyeceğini ifade etmektedir. Örneğin, uygun teknoloji diye bilinen sosyal hareket küçük toplumların gelişmesini hedef aldığı ve gerçekçi olduğu için birçok yerde başarılı da olmuştur (Tamkoç, 1994a: 98). Naess'e göre politikaların değişmesi gereklidir (Naess, 1992: 31). Endüstrileşmiş devletlerin bugünkü algılayış ve uygulayış şekliyle ekonomik büyüme birden beşe kadar olan Naess'in ilkeleriyle uyumsuzluk içindedir (Naess, 1995a: 69). İdeal, sürdürülebilir ekonomik büyüme ile endüstrileşmiş toplumların bugünkü politikaları arasında sadece çok az bir benzerlik bulunmaktadır. Bugünkü ideoloji, varlıklara kıt oldukları ve bir (ticari) mal değeri taşıdıkları için değer verme eğilimindedir. Sadece birkaç ilgili faktörden söz etmek gerekirse devasa tüketim ve atıklar prestij demektir (Naess, 1995a: 70). Ekonomik büyüme, genelde, ekolojik değerlerin de dâhil olduğu değerleri değil, pazarlanabilir değerleri kayda almaktadır (Naess, 1992: 31).

Naess'in ekonomik değişim gereksinimine ilişkin yorumları ekonomik ilerlemenin ölçüsü olarak GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla) kavramı ve ekonomistlerin onu değiştirme veya alternatif önlemler sağlamak için iyi niyetli girişimleri üzerine odaklanmaktadır. GSMH eleştirisi yeşil düşünürler arasında yaygın olarak paylaşılan bir eleştiridir: Gereksinimlerden çok isteklerin tatminini ölçer. Çevre temizliği ve sağlık harcamalarını içerir. Yardımların nüfus içindeki farklı gruplar arasında dağıtılması ve refaha miktarı belirlenemeyen, pazarlanmayan katkılarını ölçemediği gereksinimi dikkate almaz. Ayrıca, yaygın (neo-klasik) iktisat kategorileri kaynak kıtlığı ya da gezegen yaşam destek sistemlerinin kapasitesinin dayattığı olası dış sınırları dikkate almamakta ve böylece gizli den gizliye iktisadın maddi büyümesinin süresiz devam edebileceğini varsaymaktadır. Naess, ekolojiden haberdar önemli bir alternatif sunan Georgescu - Roegen ve Fritz Schumacher gibi iktisatçıların çalışmalarına değinir ama örneğin çevresel varlıklara parasal değer atama (gölge fiyatlandırma) yoluyla genel yaklaşımı gözden geçirme girişimlerini eleştirir. Ona göre, bu sonuçta ekonomik analiz içine alternatif normlar ve değerleri sokmaya bağlıdır. Bu, tabii ki iyi bir şey olacaktır, ancak Naess'in görüşüne göre, genel ekonomi değerlerini açık kılmak ve ekonomi politikası üzerindeki tüm tartışmayı uzun dönem hedefler, değerler tartışmasının alternatif çerçevesi içinde yönetmek daha iyi bir stratejidir (Benton, 2007: 81).

Diğer taraftan, derin ekolojinin kapsamlı, iyi tanımlanmış bir politik programının bulunmamasının temel nedeni derin ekolojinin politik ve toplumsal değişmeden ziyade bireysel değişimle, yaşam tarzındaki değişimle, maneviyatla ve kendini gerçekleştirmeyle ilgilenmesidir. Derin ekolojinin, toplumsal değişme yaklaşımı, bireysel bilinç düzeyindeki dönüşüme odaklanır. Öncelikli gereksinim, her bireyin doğayla işbirliği ve barış içinde yaşamak için davranışlarını, yaşam tarzını ve değerlerini değiştirmesidir. Bu bilinç değişimini yeterli sayıda insan gerçekleştirdiğinde, toplum da değişecektir. Derin ekolojinin bu bağlamda "politika karşıtı" bir karakteristiğe sahip olduğu iddiası, yaygın bir eleştiridir (Önder, 2003a: 176). Derin ekoloji taraftarlarının bu eleştiriye cevapları, "bilinçle seçilen her yaşam biçimi politik bir eylemdir." (Devall, 1994: 22) düşüncesi etrafında şekillenmektedir. Bu hareketin önemli politik savları ayrıntılı okumalar sayesinde görülebilecektir.

Naess, derin ekolojinin temel ilkelerinin toplumun gelişmesini sağlayacağını savunarak, ilkelerin önceliklere dayanan somut politika önerilerine neden olacağını belirtmektedir (Tamkoç, 1994b: 111-112). Derin ekoloji hareketinin politik yaşamdaki özel rolünün farklı yönleri vardır (Naess, 1995c: 452). Naess'e göre, derin ekoloji hareketi, politikayı toplum düzeyinden biyosfer düzeyine taşımaktadır (Önder, 2003b: 106). Bunların en önemlisi yaşam-merkezli (life-centred) uzun mesafeli (long-term) argümanlar yararına, dar anlamda insani ve kısa mesafeli argüman kalıplarının tekeline reddeder. Ayrıca daha gerçekçi bir ilişkiyi gösteren "ekosistemler içinde insan" ve "ekosistemler içinde politika" yararına "çevre içinde insan" benzetmesini (metaforunu) reddeder. Çoğu ekopolitik konuyu genelleştirir: "kaynaklar" yerine "... için kaynaklar", "yaşam niteliği" (life quality) yerine "... için yaşam niteliği", "tüketim" yerine "... için tüketim" ifadesi kullanılır ve bu ifadelerdeki "... için" yerine "sadece insanlar değil, ama diğer canlılar için de" (insanlar ve diğer canlılar için) ifadesini yerleştirir (Naess, 1995c: 452). Kaynak, yaşam niteliği... gibi kavramları insan için olmaktan çıkarmakta insan ve diğer canlılar için de kullanmaktadır.

Kendini gerçekleştirme ilkesi açısından da konuya bakılabilir. Bu ilke aynı zamanda toplumsal ve politik bir eleştiri normudur (Önder, 1996: 204). İlke türler arasındaki ve insan toplumu içindeki eşitsizliğin, sömürünün ve baskının kaldırılmasına yöneliktir. "Naess, ekolojik çeşitlilik fikrinin kültürel ve toplumsal çeşitliliğin/çoğulculuğun savunulmasını" da kapsadığını belirtmektedir (Önder, 2003a: 178) Naess'in kendini gerçekleştirme ilkesinden, hem türler arasındaki hem insan toplumu içindeki eşitsizliklerin, baskıların, sömürünün ve insanın çok boyutlu, zihinsel ve düşünsel gelişiminin önündeki tüm sınırlandırıcı ideolojik

baskı ve aygıtların ortadan kaldırılması gerektiği sonucu da çıkarılır. Böylece o aynı zamanda politik ve toplumsal bir eleştiri normu haline gelir (Ünder, 1996: 204).

Derin ekoloji destekçilerine göre, egemen kültürde bir tahakküm takıntısı vardır. Bu insanın insan dışı dünyaya, erkeğin kadına, Batılı'nın Batılı olmayan toplumlara, zengin'in yoksula tahakkümü şeklinde yansımaları bulmaktadır. Derin ekolojik bilinç bu boyutu ile tahakküm formasyonuna (nosyonuna) kapsamlı bir itirazdır. Bu çerçevede derin ekoloji, baskı ve istismarın bir boyutu olduğu gerekçesiyle sınıf karşıtı bir duruştur (İmga, 2006: 93-94).

Derin ekoloji, toplumsal örgütlenme bakımından, yerel birimleri tercih etmektedir (Bilgin, 2006: 187). "Özerklik", "yerel halk" ve "küresel düşün, yerel davran" insan toplumlarının ekolojisinde anahtar terimler olarak kalırken, yine de derin değişikliklerin uygulaması artan bir şekilde küresel eylem gerektirmektedir: Sınır aşan eylem (Naess, 1995a: 70). Belki de bu eylem tarzı yerel halkların kısa erimli çıkarlarından etkilenmemek için gereklidir (Naess, 1992: 31). Diğer yandan yerel özerklik hiyerarşik karar zincirindeki bağlantıların sayısının azaltılmasıyla güçlendirilir. (Örneğin, yerel bir kurul, ulusal-altı en yüksek karar organı olan belediye meclisi, eyalet çapında bir kurum, federal bir ulusal hükümet kurumu, ülkeler arası bir koalisyon, örn. A.E.T (AB)'nin en üstleri, ve bir küresel kurumdan oluşan bir zincir yerel kurul, ulusal kurum ve küresel kuruma indirgenebilir.) Bir karar her aşamada çoğunluk kuralını izlese bile, çok uzun ise, çoğu yerel çıkar hat boyunca bırakılabilir (Naess, 1995b: 154).

Diğer taraftan, Naess'e göre, altıncı ilkenin yorumlanmasından anlaşıldığı üzere Üçüncü Dünya ülkelerindeki hükümetlerin çoğu derin ekoloji konularına ilgisiz kalmaktadır. Endüstri toplumlarındaki kurumlar Üçüncü Dünya hükümetleriyle biraraya gelerek çevre önlemlerini geliştirmeye çalıştıklarında, uygulamada etkili sonuçlar elde edilememektedir (örn. çölleşme sorunları). Durum buyken, uluslararası sivil toplum kuruluşları üzerinden küresel eylemleri desteklemek giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Küresel olarak bu kuruluşların çoğu, halka yakın (halktan halka) çalışma yeteneğine sahiptir. Böylece hükümetlerin olumsuz müdahalelerinden sakınırlar (Naess, 1995a: 70).

Derin ekoloji hareketinin destekçileri, güdüleme ve gayretlerinin ana kaynağını, politik sava uyguladıkları yaşamdaki temel hedef ve değerlerle ilgili inançları da içeren felsefi/ekolojik bir bütüncül görüşten, ekosofiden alır. Yani sadece alışıldık dar savları değil, aynı zamanda derin bütüncül görüşten ve zihindeki ekolojik kriz düzeyinden de argümanlar kullanır. Derin ekoloji hareketinin destekçileri ekolojik krizi, tek küresel kriz olarak değerlendirmez (Naess, 1995c: 453). Küresel krizi, sadece ekolojik bir kriz olarak görmemektedirler (Önder, 2003b: 107). Elbette toplumsal adalet, savaş ve örgütlenmiş suç krizleri vardır ve elbette ekolojiyle sadece uzaktan ilgili politik sorunlar da vardır (Naess, 1995c: 453)⁴. Yine derin ekoloji hareketini destekleyenlerin bu krizlerin çözümüne yapabilecekleri önemli bir katkı vardır; önümüzdeki yıllarda gereksinim duyulacak olan "şiddete başvurmeyen eylemcilik" (nonviolent activism) örneğini vermektedirler (Naess, 1995c: 453). Derin ekoloji destekçileri, sundukları "şiddetsiz eylem" örnekleriyle krizin çözümüne ciddi ölçüde katkı sağlamaktadır (Önder, 2003b: 107). Derin ekoloji ilkeleri bugün, bir doğa felsefesinden daha fazlasını ifade etmektedir. Birçok biyo-bölgeci, ulusal ve ulus ötesi politik eylem grubunun esin kaynağı olmakta, popüler ve radikal hareketleri de etkilemektedir (Önder, 2003a: 180).

Derin ekolojinin, bütün bu ifadelerle karşı, toplumsal ve politik değişmeyi "naif" bir şekilde kavradığı yönünde yaygın bir eleştiri söz konusudur. Eleştiriler, hem ekoloji hareketinin içinden hem de dışından gelmektedir. Toplumsal değişmeye ilişkin idealist yaklaşımı, derin ekolojinin politik naifliğinin nedenlerinden biridir. Bireysel davranışlardaki ve yaşam tarzındaki değişim, toplumsal değişimin dinamosu olarak görülmektedir. Örneğin, bu durum, özellikle Capra'nın yaklaşımında çok barizdir. Önder'in değerlendirmesine göre Capra, kültürü, toplumsal ve bireysel eylemin anahtarı, toplumsal değerlerin yansımaları biçiminde idealize etmektedir. Değerlerle toplumsal yapının ilişkisini ve toplumsal yapının nasıl değiştiğini açıklamaya çalışırken, Toynbee ve Sorokin'in analizlerine başvurarak kültürel düşüş ve yükselişleri zamanlar üstü ve döngüsel bir çerçeveye oturtmaktadır. Yeni toplumsal hareketleri ve bu hareketlerin taşıyıcılığını üstlendiği yeni fikirleri, eski kültürel paradigmanın çözülüşü ve yeni döngünün başlangıcı olarak yorumlamaktadır. Burada değişim, politik çatışmalardan bağımsız, başlı başına iyi bir şeydir (Önder, 2003a: 179-182).

Derin ekolojinin politik programı üç düzeyde zayıf kalmaktadır. Birinci düzeyde kapitalizmin niçin özellikle ekolojik bunalıma yol açtığına politik analizi yapılmamaktadır. İkinci düzeyde, endüstriyel düzenden ekolojik düzene geçerken neyi, niçin yapmak gerektiğini gösteren bir "geçiş kuramı"ndan yoksundur.

⁴ Küresel kriz, aynı zamanda, politik süreçlerle ilgili toplumsal adalet, savaş, örgütlü şiddet krizidir (Önder, 2003b: 107).

Üçüncü düzeyde ise yerinden yönetim, biyo-bölgeci toplumda politikanın nasıl düzenleneceğine, bu yeni yaşamın nasıl inşa edileceğine ilişkin pratik bir program sunmamaktadır. Derin ekolojinin politik eylem programı sonuçta, her bireye ahlaki/etik yükümlülükler veren, “mistifikasyona dayalı” bir politik program haline gelmektedir. Derin ekolojinin bir “geçiş kuramına” sahip olmaması, endüstriyel uygarlıktan çıkış için bir politik program önermemesi, ona ideal bir özellik kazandırmaktadır (Önder, 2003a: 179-182). Bu anlamda Naess’in “yeşil bir toplum” betimlemesi, bir ütopyadan çok ideale benzemektedir.

Ütopya kavramı üzerinde en az anlaşma sağlanmış kavramlardan biridir. Ütopyalar, egemen toplumsal norm ve kurumların boyunduruğu altına girmemektedir (Okyayuz, 2009: 19). Naess ise görüşlerinde, kapitalizmin önemli terimlerini muhafaza eder. Ütopik bilinç, kendini çevreleyen “varoluş⁵”la tam uygunluk içinde olmayan bir bilinçtir” (Mannheim, 2009: 187). Derin ekolojide ise, kapitalizmin neden olduğu çeşitli sorunlar gözardı edilmektedir. Kapitalizmin niçin özellikle ekolojik bunalıma yol açtığının politik analizi yapılmamaktadır. Ütopya ile varoluş arasında diyalektik bir ilişki vardır: “ Ütopya, bir sonraki aşamada gerçekleşen ve böylece varoluşa dönüşen varoluşun gerçekleşmemiş olanını içerir.” Mannheim’e göre, özü gereği ideolojiyi başından itibaren ütopyadan ayırmak mümkün değildir. “Bir düşüncenin ütopik ya da ideolojik olması, onun uygun bir şekilde gerçekleşmesine ya da gerçekleşmemesine bağlıdır.” Diğer taraftan, Mannheim ideoloji ve ütopya arasında işlevsel açıdan net bir sınır çekmektedir: “İdeoloji, geçmişten hareketle belirlenen toplumsal düzenin meşrulaştırılması ve putlaştırılması iken; ütopya, statükoyu reddedip aşan bir niteliğe sahiptir” (Aktaran: Okyayuz, 2009: 21). Ütopik yönelim, “eyleme geçiş yaparak ilgili kurulu varoluşsal düzeni aynı zamanda kısmen ya da tamamıyla parçalayan ‘gerçekliği aşkınlaştırıcı’ ” yönelimdir (Mannheim, 2009: 187). Kurulu düzeni parçalayan gerçekliği aşkınlaştırıcı bir yönelim olarak ütopik olanın sınırlandırılması, ideolojik olandan ütopik bilinci ayırmaktadır (Mannheim, 2009: 187). Görüldüğü gibi, derin ekoloji bir ütopya olmaktan çok bir idealdir. Ütopya, mevcut toplumsal yapının şiddetli bir şekilde eleştirisini içerir. Bu eleştiri sonrası bir ideal ortaya koyar. Statükoyu reddedip, aşar. Naess’da ise kapitalizm eleştirisi yetersiz ve zayıftır. Güçlü bir eleştiri yoktur. Dolayısıyla ortaya koyduğu ideal bir ütopya kapsamında değildir.

Derin ekolojinin politik yönünü Mellor ve Dobson değişik açılardan analiz etmektedir. Mellor, derin ekolojinin politik naifliğini, antihümanizm eğilimi ile ilişkili görmektedir. Çünkü, Ona göre derin ekoloji, ekolojik bunalımın sorumluluğunu farklılaşmamış bir “insanlık”ın üzerine atmakla, Kuzey ile Güneye, zenginle yoksula, erkekle kadına, siyahla beyaza eşit sorumluluk yüklemektedir. Derin ekolojinin etkili bir ekolojik politikası oluşturabilmesi için, derin ekolojinin anlayışları, toplum içinde var olan toplumsal ve ekonomik bölünmelerin kavranmasıyla birleştirilmelidir (Mellor, 1993: 105-106). Dobson ise derin ekolojinin politik bir potansiyel taşıdığını savunmaktadır. Ona göre, Naess’in gerçek yaşamın bazı kullanma ve öldürmeleri zorunlu kılmasından hareketle biyosferik eşitlik ilkesine eklediği “ilkece” hükmü, derin ekolojinin politik olmadığı iddia edilen doğasını politikleştirmektedir. Çünkü kullanmanın, sömürünün, öldürmenin sınırının ne olacağı tartışması, pratik bir tartışmadır ve ekolojik politikanın de özünü yansıtmaktadır (Dobson, 2000: 43-44’ten aktaran Önder, 2003a: 183). Söz konusu tartışmanın insan eylemini bütünüyle kuşatan bir tartışma olduğu kuşku götürmez (Önder, 2003a: 183).

Platformun dördüncü ve beşinci ilkesi de politikayla ilgilidir. İnsanların çok daha küçük bir nüfusla gelişebileceğini ve insan dışı yaşamın gelişmesinin daha küçük insan nüfusu gerektirdiğini ileri süren dördüncü ilkeyle ve haklı olarak insan müdahalesinin insan dışı dünyaya ciddi zarar verdiğini iddia eden beşinci ilkeyle, derin ekoloji platformu büyük sosyal politika değişikliklerine gereksinim olduğu sonucuna varmaktadır (Zimmerman, 1994: 26).

Politik yapıyı muhafazakarlık ve kapitalizm açısından analiz eden Ferry’e göre derin ekolojinin hedefi (Ferry, 2000: 131):

Yitirilmiş dönemlerin ve uzak ufukların şimdiki zamanda mevcudiyet kazanacakları bir dünya yaratmaktır. Dolayısıyla, muhafazakar devrimin romantik gerekçeleri ile kapitalizm karşıtı devrimin “ilerlemeci” gerekçeleri arasında duraksayıp kalması hiçbir şekilde rastlantı değildir.

3. DERİN EKOLOJİ VE POLİTİK SORUNLAR

Derin ekolojinin politik yapısını analiz edebilmek için Naess’in kavramlaştırması çerçevesinde reform-devrim, kapitalizm-sosyalizm, komünizm-anarşizm ayrımları çözümlendikten sonra sosyalizm üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır. Daha sonra konu kapsamında sınıf analizi incelenecektir.

⁵ Varoluş: Somut olarak varolan yani “etki gösteren ve bu anlamda gerçekte belirlenebilir yaşamsal bir düzen” (Mannheim, 2009: 188).

Hangi politik gelenekler veya sistemler en büyük olasılıkla yeşil politikaya renk vermektedir? Naess, burada, geleneksel belirsiz terimleri kullandığını ve bu terimleri kullanmak zorunda kalmaktan rahatsızlık duyduğunu belirtmektedir.

- Reform mu, devrim mi? Tamamen yeni bir yönde çok küçük adımlar yoluyla bir devrimci derinlik ve boyut değişikliği öngörür. Bunun kendini politik reformistler arasına koymayacağını farkındadır. Yön devrimci, adımlar reformcudur.
- Naess bir birey olarak düşüncelerinin fazla bir önemi olmadığını belirtir. Ancak, tarih kitaplarında okudukları devrimleri çağrıştıran bir şey veya Güney Amerika'da gerçekleşmesini diledikleri şeyin endüstrileşmiş ülkelere faydası olacağı düşüncesini yadırgadığını vurgular.
- Kapitalizm mi, sosyalizm mi? Naess'e göre, ekonomik politikaların kapitalist olarak adlandırıldığı söylenebilse de, neredeyse hiçbir kapitalist politik doktrin yoktur. Sosyalizmin böyle bir doktrini var ama kendi bürokrasisinden ziyade doğa ile yeterince ilgilenmemektedir.
- Komünizm ve anarşizm ile ilişkisi. Derin ekoloji hareketinin destekçileri komünizmden daha ziyade şiddet içermeyen anarşizm yönünde hareket ediyor gibi görünmektedir. Çağdaş şiddet karşıtı anarşistler açıkça politik üçgenin yeşil tarafına yakındır ancak üssel olarak katlanarak büyüyen insan nüfusu baskısı ve çoğu yerdeki savaş veya savaş benzeri koşullarla birlikte, oldukça sağlam merkezi politik kurumları sürdürmek kaçınılmaz görünmektedir.

Diğer taraftan, Naess'e göre, Gandhi'nin Panchayat ütopyasına benzeyen Sigmund Kvaløyla, Johan Galtung'un ütopyaları, Gelecek Elimizde (The Future in Our Hands), Yaşamda Kalma Planı (Blueprint for Survival), nadiren genel olarak anlamlı değişim ve sosyal yapı sağlamaktadır (Naess, 2005b: 216-217).

Naess'e göre kapitalizmin en güçlü ve sistematik eleştirisi sosyalist literatürde bulunmaktadır. Bu da derin ekoloji hareketi destekçilerinin doğal olarak kapitalizmin sosyalist eleştirilerini kendi çalışmalarında kullanmalarına yol açmaktadır (Naess, 1992: 157). Naess günümüzde Avrupa'daki yeşil partilerin sol partilerle ittifak kurma eğilimini kabul eder (Benton, 2007: 82). Yeşil partilerin sloganlarına bakıldığında, bu sloganların çoğunun aynı zamanda sosyalist veya en azından bir tür sosyalizmle uyum içinde olduğu hemen görülür. Bunun örnekleri, kullanım için üretim, düşük gelir farklılıkları, yerel gereksinimler için yerel üretim, katılımcılık ve dayanışmadır (Naess, 1992: 157). Ancak, bazı sosyalist "sloganların" yeşiller için kabul edilebilir olmadığını belirtir: Merkezileşme, yüksek tüketim, ekonomik büyüme ve "materyalizm". Bireysel girişimi ve büyük hükümet, bürokrasi düşmanlığına desteği muhafazakâr siyasi değerlerin olumlu yönleri olarak görmektedir (Benton, 2007: 82).

Derin ekoloji ile (yeşil) partiler arasında önemli bağlantılar vardır (Naess, 1992: 162):

- Sığ veya reformist ekoloji hareketi için, merkezi politik sorunlar, derin hareketin sorunlarından önemli derecede farklıdır. İlki için görev aslında bir tür "sosyal mühendisliktir" (İnsanların kısa dönemli refahı içindir.) Yasalar ve yönetmeliklerle insan davranışlarını değiştirme şeklindedir.
- Derin ekoloji hareketi, günümüzde uygulanan ekolojik olmayan politikaları sosyal ve ekonomik önceliklerin, üretim ve tüketim yöntemlerinin zorunlu sonuçları olarak görmektedir. Sadece önemli değişiklikler hareketin hedefleri gerçekleştirilebilir yapacaktır. Bu, yani politik önceliklerde derin değişiklikler, görünüme bakılırsa yeni yeşil partiler anlamına gelmektedir.
- 1970'lerin başında ekopolitik düşünce yeşil bir topluma giden yolda çok sayıda somut hedefler belirledi. Bu hedeflerin çoğunun iyi seçilmiş ve önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak, herhangi bir yerdeki yerleşik hiçbir parti bu amaçları kendi platformuna katma şansı elde edemedi. Bu hedefleri gerçekleştirmek için hareketin gücü, son on yılda olduğundan daha azdır, ancak eski maddi büyüme politikalarının durağanlığı değişikliği engellemektedir.
- Bu hedeflerden (formüle edilmiş hedeflerden) herhangi biri, bir büyük parti tarafından benimsenmeden önce yaşam koşulları oldukça kötüleşmeye başlayacak gibi görünmektedir.

Tarihsel olarak pek çok insan arasında geleneksel sosyalist duruştan ekolojik duruşa doğru bir hareket olmuştur. Kendine güvenen takım çalışması odaklı doğrudan eylem yanlısı insanların çoğunun (öğrenilen veya deneyimle kazanılan) bir sosyalizm geçmişi vardır. Hâlâ doğrudur ki, ekolojik amaçlara hizmet eden en değerli işçiler sosyalist kamptan gelmektedir. Politikada sosyalist tutumlar ve ekolojik tutumlar arasındaki temel benzerliklerden biri sosyal adalet ve teknolojinin sosyal maliyetleri üzerine yapılan vurgudur. Ekolojik yönelimli sosyalizmde ortaya çıkan temel soru şudur. Belli bir çevre politikasının sosyal sonuçları nelerdir? Çevreyi kirlüten ürünlerin sosyal maliyeti ne kadardır ve sosyal maliyetler bir şekilde piyasa maliyetleri ile nasıl entegre edilebilir? (Naess, 1992: 157).

Naess, küresel eşitsizlikler ve serbest ticaret rejimleri konusunda da yerele öncelik veren bir bakış açısına sahiptir. Üçüncü Dünya ülkelerinin kalkınması için hükümetlerce organize edilen projelerin yanı sıra, yardımın ve uluslararası serbest ticaretin ekolojik olarak zarar verdiğini savunmaktadır. Bu zararın yerel topluluklara ve kültürel farklılıklara olduğunu belirtir. İhtiyaçlar, mümkün olduğu kadar yerel üretimle karşılanmalıdır. Küresel eşitsizlikleri ele almanın alternatif bir yolu da, mümkün olduğunca büyük kurumları devre dışı bırakarak, karşılıklı yardımlaşma sürecine götüren, yerel topluluklar arasında yürütülen diyalog yoludur (Benton, 2007: 82).

Öte yandan, Naess'e göre ekopolitikada toplum ya da topluluğun üretim araçlarını kontrol etmesi gerektiğinin söylenmesi tehlikelidir. Çünkü uygulamaya bakıldığında, kontrolü elinde tutan toplum veya topluluk değil, toplum adına karar veren belirli politikacılar ya da merkezi yönetim birimleridir. Yeşil toplumların ütopyaları, üretim araçlarının yerel olarak kontrolünün hedeflere ulaşmanın en iyi yöntem olduğu bir tür doğrudan demokrasiyi işaret etmektedir.

Naess'e göre terimlerin belirsizlikleri nedeniyle, belki de Doğu Avrupa'nın oldukça geri kalmış ekolojik konumunun sosyalist-kapitalist ayrımına bir ilgisi olmadığını söylemek biraz çelişkili olacaktır. Birçok noktada, bu devletler gerçekten sosyalist olarak görülmedi. Bir girişim vardı, ama başarısız oldu. Ancak, derin ekoloji hareketinin destekçileri, Doğu Avrupa'ya bakarak anti-bürokratik tutumlarını doğrulayabilirler. En azından Sovyetler Birliği'nde çevre hareketlerinin yüz yüze geldiği sorunlar batıninkilerden çok da farklı değildi. Naess, Boris Komarov'un (1980) Baykal Gölü'nün geleceği konusundaki resmi oturumlar hakkındaki yazısını örnek vermektedir (Naess, 1992: 158):

Böyle bir toplantıda bir eski akademisyen bize haykırmaya başladı: "Ama bu Baykal üzerinde niye bu kadar duruyoruz? Gerekiyorsa kirletin. Şimdi nükleer enerjimiz var, kolayca büyük bir çukur yapabilir ve su ile doldurabiliriz, bu iş bu kadardır. Baykal'ı yeniden yaparız." Bu saçmalık Bilimler Akademisi'nin kubbeleri altında çınladı, ancak bizim Bilim Tapınağımız henüz yerle bir olmadı. Kimse bu bunamış akademisyeni dışarı kovalamadı. Toplantı ve bize yönelik saldırılar devam etti. Tekrar ediyorum, bu gerçekten büyük bir baskıydı...

Kırmızı, mavi ve yeşilden oluşan bir politik üçgen çizen Naess, "yeşilin" mavi (kapitalizm) ve kırmızı (sosyalizm) arasındaki karşıtlığın ötesine geçtiğini görmektedir. Bunu sadece bazı müphem soruları sorarak yapmaktadır. Yeşillerin (derin ekoloji) kişisel girişime değer verme ve bürokrasiye karşı çıkma konusunda mavilerle yakınlığı olduğunu öne sürmektedir. Ama, elbette, kapitalizmin destekçileri, özgürlük ve kişisel girişim ve girişim hakkında konuşurken gerçekten bireyin özgürlüğü için değil özel sermayenin gereksinimleri için kaygı duymaktadırlar. İkincisi güç durumunda kaldığında özgürlüklerden vazgeçilir ve kapitalist girişim oldukça bürokratiktir. Naess kendisini kırmızılardan (sosyalizm) uzaklaştırdığında-sosyalizmi bürokratik ve endüstriciliği ve "büyük endüstriyi" destekler görmektedir- yaptığı şey, çoğu kapitalizm savunucusunun yaptığı gibi, sosyalizmle Sovyetler Birliği'nin devlet kapitalizmini eş tutmaktır. Ancak, Naess üretim şekli değişmedikçe toplumun amaç ve değerlerinin değişmeyeceğini yazdığına, yerinden yönetim ve sosyal adalet konusunda konuştuğunda ve "çevreci toplumların ütopyacıları hedeflere ulaşmak için en iyi araç olarak üretim araçlarının yerel denetimine sahip olan bir tür doğrudan demokrasi amacına yönelmişlerdir" diye yazdığına tek yaptığı şey, komünist anarşistlerin ve özgürlükçü sosyalistlerin yüz yıl veya daha fazla zamandır propagandasını yaptıkları sosyalist fikirleri önermektir. Ekoloji hareketindeki çoğu kişi gibi Naess de özgürlükçü sosyalist gelenekten oldukça habersiz görünmekte ve hiç de yeni veya özgün olmayan "yeni Rönesans"a yönelik önerilerde bulunmaktadır. Daha önceki anarşistlere ve Bookchin'e fazla değer vermemektedir.

Bununla birlikte, çelişkili bir biçimde, bu doğrudan demokrasi savunuculuğu ve çağdaş kapitalizm eleştirisi iki göz kamaştırıcı kabulde bulunmaktadır. Birincisi neredeyse (söz edildiği gibi) hiç kapitalist ideoloji olmadığını öne sürmektir. Oysa, Liberalizm, faşizm, Thatcherizm ve "teşebbüs kültürü" kapitalist ideolojilerdir (Morris, 1993: 43). Rekabete, verimliliğe, işletmeye, gözetime, özelleştirmeye ve hür teşebbüs diye adlandırılan şeye vurgu yapan kapitalist ideoloji günümüzdeki sosyal ve politik düşünceye nüfuz etmekte (yayılmakta) ve özgürlükçü ve gerçek sosyalist düşünce ana kurumlar ve kültürel arenalarda neredeyse hiç duyulmamaktadır. Büro ya da fabrika kapısından girdiğiniz anda demokrasi biter. Naess'in kendi kitabı bile -kapitalist eğilimlere karşı savlar ileri sürerken bile- üstü kapalı biçimde kapitalist paradigmadan çıkarılmış terimler ve fikirlerle aşıldır. Örneğin Naess, çağdaş toplumların politika ve tavırlarını şekillendiren 'nicelleştirme'nin (ve doğaya fiyat etiketi koymanın) çok ikna edici eleştirisini yapmaktadır –ancak bu piyasa ekonomistlerinin dilinde yapılmaktadır.

İkincisi, yerinden yönetimi savunsa da, Naess artan nüfus baskısına karşı koymak için "bazı oldukça güçlü politik kurumların" gerekli olduğunu ve çok uluslu şirketleri denetim altında tutmak, sadece belirli devletleri

ve şirketleri eleştirmek için değil, aynı zamanda kuralları bozan devletlere karşı bazı yaptırımlar uygulamak için de gelecekte bazı güçlü küresel kurumları düşünmemiz gerektiğini öne sürer. Bu aslında totaliter yansımalarını izlemenin korkunç olduğu küresel devlet savunuculuğudur. Ancak, bu durum, Naess tarafından, “çevreci toplumlari” yıkıcı ve şiddete dayalı güçlere karşı güvence altına almak için, çelişkili biçimde savunulmaktadır (Morris, 1993: 44).

Naess'in görüşüne göre, yeşiller sadece kırmızı ve mavi arasında bir siyasi eğilim değildir, farklı bir boyuttur. Rollerini diğer siyasi partileri çevreci yapmak olmalıdır. Bu çerçevede yeşil partiler bir geçiş önlemidir (Benton, 2007: 82).

4. SINIF ANALİZİ

Naess'e göre, yeşil politika, küresel, ulusal, bölgesel, yerel sınıf farklılıklarının ortadan kaldırılmasını destekler. Küresel yön, zengin endüstri ülkelerindeki hemen herkesin küresel üst sınıfa ait olduğunu ortaya koyar. Bu bazı sendikalar ve tek taraflı olarak kendi ülkesinin işçilerinin kurtuluşuna odaklanan kimi Marksist-Leninistler tarafından kolayca unutulmaktadır. Sınıf baskısının merkezi, temelde hemcins varlıklara ilişkin yaşam gerçekleştirme potansiyellerinin veya Naess'in tabiriyle, kendini gerçekleştirme olasılıklarının baskısı olarak görülebilir (Naess, 2005b: 210-211). Derin ekoloji destekçilerine göre, egemen kültürde, zenginin yoksula tahakkümü şeklini de alan bir tahakküm takıntısı vardır. Derin ekoloji ise tahakküm formasyonuna karşıdır. Bu bağlamda baskının ve istismarın bir boyutu olduğu gerekçesiyle sınıfsal ayrımların ortadan kalkmasını vurgulayan bir karşıtlık içindedir (İmga, 2006: 93-94). Dolayısıyla derin ekoloji sınıfsal ayrımların farkında ve bunların karşısındadır. Yoksa bu sınıf kavramıyla analizin yetersizliği konusunda insanlık veya yeryüzü çıkarları ve bunun gibi için sınıf kavramına bir karşıtlık değildir.

Çözümlemelerini sınıf kavramına dayandıran Foster'a göre, günümüzde pek çok önde gelen çevreci, kendilerini ve temsil ettiklerini iddia ettikleri hareketlerini, sınıf mücadelesinin üzerinde ve ötesinde bir yere koyan politik bir duruş benimsemiş durumdadır. Bu bakış açısına göre, Yeşiller, tarihi sınıf sorununu aşan, doğanın kendi değerlerinden türetilmiş "yeni bir paradigmayı" temsil ederken, küresel çevre bunalımının suçlusu hem işçi sınıfı hem de kapitalist sınıftır. Çünkü izler sosyalist üretim biçimlerinden ziyade kapitalist üretim biçimlerine çıkmaktadır. Bu şekilde yeşil düşünürler, kendilerini klasik toplumsal tartışmadan uzaklaştırarak, sanki toplumda hiçbir sınıf ya da diğer ayrım yokmuş gibi, gizliden gizliye, çoğu çevresel sorunu tüketicilerin satın alma alışkanlıklarına, doğan bebeklerin sayısına ve endüstrileşmenin karakterine bağlayan başat "biz düşmanı gördük, o da biziz" görüşüne kucak açarlar. Tersine, örneğin, ABD'nin Pasifik Kuzeybatısındaki doğal yaşlı orman ve kereste endüstri krizini tartışmalarında hızlı ekolojik bozulmanın, kapitalist toplum ve onun sınıf mücadelesini tanımlayan tarihi özel birikim sürecinin doğal parçası olduğu ileri sürülebilir. Sadece yeryüzü için bir duruşu olan ve sınıf ve diğer toplumsal eşitsizlikleri görmezden gelen bir çevre hareketi, bu arada, insanın üretim enerjisi, toprak ve oluşturulan çevre ve gezegenin kendi ekolojisine eğilimleriyle birlikte, başat ilişki gücünü pekiştirirken, en çok çevre sorunlarının yerini değiştirme konusunda başarılı olabilir (Foster, 2002: 104). Bu yüzden, bu tür bir yeryüzü hareketi, doğa ve insan arasında sürdürülebilir bir ilişki biçimlendirme yönündeki genel yeşil hedefine çok az katkıda bulunabilecektir. Hatta popüler güçleri parçalayarak, çevre davasına daha fazla muhalefet oluşturarak aksi etki yaratabilir.

Foster'a göre bu sınıf ve ekoloji ikilemi, eski ormanın ayakta kalan son parçalarını koruma savaşının orman ürünleri işçileri ve tek bir soruna odaklanan çevrecileri birbirinin boğazına sarılır durumda bıraktığı Pasifik Kuzeybatısından başka hiçbir yerde bu kadar belirgin değildir. Keresteye bağımlı topluluklarda, "korumacılar" "halk düşmanları" olarak nitelendirilirken, tek bir soruna odaklanan çevreciler ise kendi açılarından kerestecileri ve diğer orman ürünü işçilerini "doğa düşmanları" olarak nitelendirmektedir.

Gerçek şu ki, hem ekosistemle (orman ekosistemi) sürdürülebilir bir ilişki hem de bu endüstrideki işçiler için istihdamın istikrarı çevreci eylemlerle orman ürünleri işçileri arasında devleti hedefleyen bir ortak emek-çevre programı çevresinde oluşturulacak bir ittifak sayesinde ulaşılabilir. Ancak, ABD'deki çoğu çevrecilerin gösterdiği dar tutucu tepki, örgütlü işgücünün hayal gücünden yoksun sendikal tepkisi ve kereste sermayesinin ve bunların federal hükümetteki müttefiklerinin iki güçlü muhaliflerine -işçi sınıfı ve çevreciler- karşı böl ve fethet stratejisi şu ana kadar böyle bir koalisyonun oluşmasını önlemek için bir araya gelmiş durumdadır (Foster, 2002: 105).

Foster'a göre kendilerini "derin ekolojinin" temsilcileri olarak görenler arasında işçilere yönelik bu tür sevimsiz tavırlara rastlanır. Bu durum Önce Dünya! (Earth First!)'ün ortak kurucularından ama daha sonra örgütten ayrılan Dave Foreman'ın takındığı tavırda da görülebilir (Foster, 2002: 119):

Pasifik Kuzeybatısındaki işçilerle ilgili en büyük şikâyetlerimden biri de bunların çoğunun "sınıf bilincinin" olmamasıdır. Bu büyük bir sorun... Evet, tomrukçular adil olmayan bir ekonomik sistemin kurbanları ama bu onların yaptıkları her şeyi bağışlatmaz... Aslında doğal dünyaya (ve onu savunanlara) karşı en yıkıcı ve şiddetli tavırları sergileyen oynak bilim bu hödük proletaryanın gürbüz köy delikanlılarını övmektedir.

Radikal söyleme rağmen, hiç kuşku yok ki Foreman burada işçilere (sözde hödük proletarya) ve onların ekonomik geçimlerini sürdürme çabalarına karşı aşırı derecede küçümseyici bir tavır sergilemektedir. Çevreciler bir bütün olarak bu durumda kalan işçilere yardım etmek için çok az şey yaparken, çevreci eylemlerin sonucunda işleri tehdit edildiğinde, çevrecilerin işçilerin ekonomik güvensizliklerine katkıda bulunmadıklarını söylemek kesinlikle yetersiz kalmaktadır. Aslında gerçekleşen katı mücadeleleri görmezden gelerek, işçilerin "sınıf bilincinden" yoksun olmasından ve direnişe katılmamalarından şikâyet etmek de bir o kadar itirazı hak etmektedir. Aynı zamanda, kimse, çoğunluğu ormanla sürdürülebilir bir ilişki geliştirilmesine inanan orman ürünleri işçilerini, doğal dünyaya karşı yıkıcı tavırlara bağlı kalma konusunda aceleyle mahkum etmemelidir.

Sadece derin ekoloji destekçileri değil, aynı zamanda ana çevreci gruplar da sıklıkla işçilerle kendileri arasına mesafe koymaktadır. Sınıf dilini kullanmaya daha az eğilimli olan bu ikinci grup (ana çevreciler) işçileri hor gören tavırlarını nadiren açıkça ifade eder, ancak, (büyük şirketlerle iç içe geçen kuruluşları ve beyaz, yüksek-orta sınıf üyeliklerini bir tarafa koyarsak) "bu bizim sorunumuz değil" tavırları aynı ikilemleri ortaya koymaktadır (Foster, 2002: 120).

5. SONUÇ

Derin ekoloji terminolojisi 1960'larda, oldukça politize olmuş bir ortamda sunuldu. Bu dönemde Avrupa'da duyabileceğiniz slogan şuydu: "Her sorun politik bir sorundur". Yeşil hareket aniden Avrupa kentlerinde ortaya çıktığında, Naess'e göre, aktivizm, sosyal ve politik değişim gerekliliğinin merkeze konması övgüye değerdi. Ekonomi, teknoloji ve politika, herhangi bir "çevre" hareketi içinde öğrenme ve tartışma konusu olmalıdır. Altıncı ve sekizinci noktaların kombinasyonunun bu anlayışın ciddiyetini ifade etmesi gerekir. Bu derin ekolojinin tüm taraftarlarının parti politikası veya ilgili faaliyetlerde uzmanlaşması gerektiği anlamına gelmez (Naess, 2005a: 64).

Derin ekolojide kapitalizm eleştirisi eksiktir. Bundan dolayı kapitalizmin neden olduğu çeşitli sorunlar göz ardı edilmektedir. Marksizmin, yeşil hareketin kapitalizm eleştirileri konunun daha iyi analiz edilmesine yardımcı olur. Bookchin, Naess'in derin ekolojinin ilkelerinin dine ya da felsefeye dayandığını belirtmesini bu ekolojinin bir "toplum kuramı" ile ilgilenmediğinin itirafı biçiminde görmektedir (Önder, 2003a: 212). Oysa, Bookchin'e göre bütün ekolojik sorunlar öncelikle ya da doğrudan bir biçimde dinsel, tinsel ya da politik ideolojilerden kaynaklanmaktan ziyade toplumsal kökenli sorunlardır. Bookchin'in bu durumu açıklamak için orman ve mezbahe işçilerini örnek vermektedir. O insanlar ağaçlardan ve hayvanlardan nefret etmezler. Bu işlerde çalışma zorunluluğu gereksinimden doğar ve sıradan insanların denetleyemedikleri bir takım toplumsal ayarlamalar tarafından üretilir (Bookchin, 1999: 36-37). Siyasal ve toplumsal kurama ilgisizliği nedeniyle derin ekolojinin kapitalizm eleştirisi yetersizdir.

Çevremerkezcilikte insan doğanın parçasıdır ve türler arasında bir türdür. Derin ekoloji etik ilgi alanına insanın yanında diğer canlıları da alması, türler arasında ve insan toplumu içindeki, eşitsizlik, baskı, sömürünün ortadan kaldırılmasına yönelik tavrıyla ve politikayı toplum düzeyinden biyosfer düzeyine taşımasından dolayı çevremerkezci çevre etiğine yaklaşmaktadır. İnsanmerkezciliğe göre doğadaki her şey insana göre konumlandırılır. Derin ekoloji de insana rol ve sorumluluklar yükleyerek insanı politikanın temel aktörü olarak görmektedir. Bireysel değişimi, değişimin merkezine koymuştur. Politik açıdan analizde, çevremerkezci öğeler barındırmakla beraber insanmerkezciliğe daha yakındır.

KAYNAKÇA

Benton, T. (2007). Deep Ecology. E. J. Pretty içinde, The Sage Handbook of Environment and Society (s. 78-90). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.

Bilgin, H. (2006). Eko-faşizm. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Bookchin, M. (1999). *Toplumu Yeniden Kurmak*. (Çev. K. Şahin) İstanbul: Metis Yayınları.
- Des Jardins, J. (2006). *Çevre Etiği* (1. b.). (Çev. R. Keleş) Ankara: İmge Kitabevi.
- Devall, B. (1994). *Ekoloji Politikası*. G. Tamkoç içinde, *Derin Ekoloji* (s. 17-24). İzmir,: Ege Yayıncılık.
- Ferry, L. (2000). *Ekolojik Yeni Düzen: Ağaç, Hayvan, İnsan*. (Çev. T. Ilgaz) İstanbul: Yapı Kredi.
- Foster, J. (2002). *Ecology Against Capitalism*. New York: Monthly Review Press.
- Görmez, K. (2007). *Çevre Sorunları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İmge, O. (2006). *Küreselleşen Çevresel Krize, Hâkim Paradigma Dışı Bir Bakış Olarak Derin Ekolojik Yaklaşım*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Güz(4).
- Keleş, R., Hamamcı, C., & Çoban, A. (2009). *Çevre Politikası* (6 b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Mannheim, K. (2009). *İdeoloji ve Ütopya*. (Çev. M. Okyayuz) Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Mellor, M. (1993). *Sınırları Yıkarak, Feminist, Yeşil Bir Sosyalizme Doğru*. (Çev. O. Akınhay) İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Morris, B. (1993). *Reflection on 'Deep Ecology'*. *Deep Ecology&Anarchism* (s. 37-46). içinde London: Freedom Press.
- Naess, A. (1992). *Ecology, Community And Lifestyle (Outline of An Ecosophy)*. (Translated and revised by D. Rothenberg) Cambridge University Pres.
- Naess, A. (1994). *Derin Ekolojinin Temelleri*. G. Tamkoç içinde, *Derin Ekoloji* (s. 9-16). İzmir: Ege Yayıncılık.
- Naess, A. (1995a). *The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects*. G. Sessions (Dü.) içinde, *Deep Ecology for the Twenty-First Century* (s. 64-84). Boston & London: Shambala.
- Naess, A. (1995b). *The Shallow And The Deep, Long – Range Ecology Movements: A Summary*. G. Sessions (Dü.) içinde, *Deep Ecology for the Twenty-First Century* (s. 151-155). Boston & London: Shambala.
- Naess, A. (1995c). *Politics and the Ecological Crisis An Introductory Note*. G. Sessions (Dü.) içinde, *Deep Ecology for the Twenty-First Century* (s. 445-453). Boston & London: Shambala.
- Naess, A. (2005a). *The Deep Ecology 'Eight Points' Revisited*. H. Glasser, & A. Drengson (Dü.) içinde, *The Selected Works of Arne Naess, Deep Ecology of Wisdom* (s. 57-66). The Netherlands: Springer.
- Naess, A. (2005b). *The Politics of the Deep Ecology Movement*. H. Glasser, & A. Drengson (Dü.) içinde, *The Selected Works of Arne Naess, Deep Ecology of Wisdom* (s. 201-218). The Netherlands: Springer.
- Okyayuz, M. (2009). *Sunuş. İdeoloji ve Ütopya* (s. 9-24). Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Önder, T. (2003a). *Ekoloji, Toplum ve Siyaset*. Ankara: Odak Yayınevi.
- Önder, T. (2003b). *'Derin Ekoloji' Üzerine*. *Liberal Düşünce* (30-31), 95-111.
- Tamkoç, G. (1994a). *Derin Ekolojinin Temel Çizgileri*. G. Tamkoç içinde, *Derin Ekoloji* (s. 93-105). İzmir: Ege Yayıncılık.
- Tamkoç, G. (1994b). *Doğa ile Bütünleşme*. G. Tamkoç içinde, *Derin Ekoloji* (s. 106-112). İzmir: Ege Yayıncılık.
- Ünder, H. (1996). *Çevre Felsefesi*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Zimmerman, M. E. (1994.). *Contesting Earth's Future, Radical Ecology and Postmodernity*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.